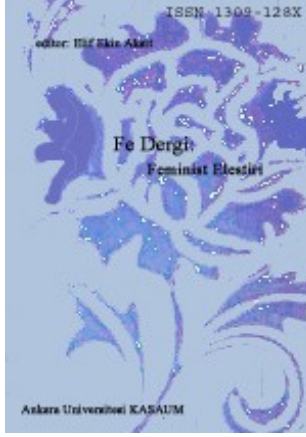

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 5, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Çocukluğun gecelerini soğutan bugünde sesini arayan
bir kadın: Tezer Özlü**
Nihan Bozok, Meral Akbaş

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 22 Aralık 2013

Bu makaleyi alıntılanmak için: Nihan Bozok ve Meral Akbaş, Çocukluğun Gecelerini Soğutan Bugünde Sesini Arayan Bir Kadın: Tezer Özlü *Fe Dergi* 6, no. 2 (2014), 44-50.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/12_4.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Çocukluğun gecelerini soğutan bugünde sesini arayan bir kadın: Tezer Özlü
Nihan Bozok* ve Meral Akbaş*

Bu yazı Tezer Özlü'nün yazdığı/deneyimlediği, "Çocukluğun Soğuk Geceleri" üzerinedir. Tezer Özlü 1970'lerin sonunda yazdığı bu romanda, yazı aracılığıyla geçmişini bugününe ulaştırır. Metninde bugün tekrar kurduğu geçmişin içinde dolaşır. Kendi dünyanın hikâyesini, şimdi ile geçmişin bitmez tükenmez kavgasının ortasına yerleştirir.

Bu metin böyle bir romanı iki mesele üzerine düşünerek okuyor: Geçmiş bugün yazmak nasıl bir şeydir? Ve bir kadının kendi hayat hikâyesini yalnızlıktan, unutulmaktan ve sadece kendisinin olmaktan yazı aracılığıyla kurtarması nasıl bir şeydir?

Anahtar sözcükler: Geçmiş/bugün, hayat hikâyesi, kadınca yazma(k).

A Woman Who Seeks Her Voice in the Present Cooling the Nights of Childhood:

Tezer Özlü

This paper is about Tezer Özlü's novel "Cold Nights of Childhood" [Çocukluğun Soğuk Geceleri], a novel with biographical traces and a sensitivity to time. In this novel, written in the second half of 1970s, through writing, she delivers her past to her own present. In her text, she walks about in the past, which she constructed again today. She places her yesterday's story at the centre of an exhaustless fight between her past and present.

We read this novel thinking on two major issues: what is like to write the past, living in the present time? Also, what does it tell us when a woman writes to rescue her life story from loneliness, oblivion and from remaining her private black box?

Keywords: Past/present, life story, écriture féminine.

Başlarken

Bu metin¹, Tezer Özlü'nün yaşadığı/yazdığı *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde² durup düşünüyor; önce, geçmiş üzerine bugün ve şimdi yazmanın nasıl bir şey olduğuna takılıp kalıyor. Yazılmış olanın içinde dolanan "geçmiş zaman"ın Türkiye'nin 1970'li yıllarında hatırlanıp anlatılmış olmasını dert ediniyor. Çünkü bir geçmiş yazılıyorken, geçmişin ruhu yazılanın içinde dolanmıyor sadece; şimdinin ruhu da yazının/yazanın kalbinde atıyor: tik tak, tik tak... Diğer taraftan, "Çocukluğun Soğuk Geceleri" kadınların kendilerini metnin, dünyanın ve tarihin içine nasıl ve hangi kelime, vurgu, ses ve parantezlerle yerleştirdiklerine dair düşünmenin başka bir kapısını aralamış oluyor; bu metin de o kapıdan başını içeriye uzatıyor. Ama Tezer Özlü'nün değil sadece, başka kadınların, Tezer Özlü'nün yazdıkları üzerine düşünen/yazan başka kadınların sesini de bu "içeri"ye davet ediyor. Biz böyle birçok kadın, sesimiz birbirine karışarak Tezer Özlü'nün *geniş tahta evler arasındaki meyve bahçelerinden* başlayıp konuşmaya başka bir durağa varacağız: "... bir haykırış[a]..."

Tren düdüğü öttürür ve hızla yol alır...

Düdüğü öttürür ve hızla yol alır...

Kadın pencere kenarında yalnız oturmaktadır...

Tren düdüğü çalar ve hızla yol alır...

(Tezer Özlü, *Zaman Dışı Yaşam*'dan)

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü doktora öğrencisi.

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü doktora öğrencisi.

Tezer Özlü *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'ne dününü yazar; çocukluğunu, ilk gençliğini ve biraz daha sonrasını... Yaşadığı şimdiye bulayarak, yazdığı anlarda aklında/hayatında dolanan sıkıntıyı, mutluluğu ve öfkeyi de çağırarak hatırladığı “çocukluğun soğuk geceleri”, artık yeni bir dündür; yeniden yazılmaktadır. Dünün hikâyesi, şimdi ile geçmişin bitmez tükenmez kavgasının ortasında yazılmaktadır. Eskiye dair olan her ne varsa yavaş yavaş çağrılır önce yazılan ana, şimdiye... Bir ferahlığı anıştıran, geniş tahta evler arasındaki meyve bahçeleriyle çocukluğunun taşrası; bir vakitler ölü bir gövdeyle öç almak istediği insanların yaşadığı o eski aile evi; uzun, ıslak, nemli, soğuk, gri okul yılları; coşkuyla gelen deliliği; şizofreni kokusu; boşandığını bildiren telgrafın gelişi; ilk güzle birlikte lüfer avına çıkan o Akdeniz kenti... Hangisinin diğer hangisini hatırlattığı hususunda tek yönlü nedensel açıklamalara meydan vermeyen olaylar ve hissedişler sıçramalı, kesintili ve düzensiz bir zaman dizisiyle geçmişten sökün edivermektedir. Tıpkı Tezer Özlü'nün Leylâ Erbil'e yazdığı bir mektupta söylediği gibi: “... yılların yeniliği ya da eskiliği olmuyor galiba”³.

Anlatıda yazarın arzularını, dayatılanlara rağmen sesini yüksek tutan itirazlarını, baş eğişlerini, “handiyse bağırarak”⁴ konuşmalarını ve dilsiz kalışlarını okurken otobiyografik olanla kurgu olan arasındaki sınırı sezme çok da mümkün değildir. Bu istekler, arzular, itiraz ve suskunluklar, sıkıntılar yazarın bugününe mi, yoksa dününe mi aittir? Gerçek midir; kurgu mu? Yanıtını bilemeyiz bu soruların! Yalnızca, Leylâ Erbil'in de söylediği üzere, Tezer Özlü'nün “salt yaşadıklarını, oradan süzülünü... [a]çakgönüllülükle, çocuksu bir anlatımla... yapaylıklara düşm[eden]... düzenin ayıpladığı davranışlara özürler getirmeye de yeltenm[eden] hiç”⁵ yazdığını sezebiliriz. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, bugünün de hikâyesidir aslında; bugün ve şimdi yazılmaktadır. Yazar kaydederken geçmişini, şimdiki zamanda hatırladığını yazmaktadır. Geçmiş, geçmemiştir; bugünün koynunda yeniden anlatılmaktadır. *Bugün* anlattığı Tezer Özlü'nün, *dün* yaşadığı mıdır? Yaşanılan, yazara ilham veren küçük bir geçmiş kırıntısıdır artık. Geçmişin suyu çekilmiş; bugüne tortusu kalmıştır. İşte bu tortu, çocukluğun gecelerini soğutan her ne ise onun bugün(de) anlatılmasının müsebbibi olsa gerektir.

Hayat hikâyemizi sürekli gözden geçirip değiştirdiğimizi söyleyen William L. Randall, *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler*'ini Jean-Paul Sartre'dan bir epigrafla açar. Şöyledir: “Bir insan her zaman hikâye anlatıcısıdır; kendi hikâyeleriyle ve başkalarının hikâyeleriyle çevrili yaşar; başına gelen her şeyi onlar aracılığıyla görür ve hayatını anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır”⁶. Sartre, eş/iki zamanlı işleyen bir süreci tarif eder sanki burada: Yaşanırken yeniden yeniden anlatılır/kurulur/kurgulanır hikâye ve anlatılırken/kurulurken/kurgulanırken tekrar tekrar yaşanır hayat ya da hayat bir hikâyedir; hikâye de hayat! Anlatıyormuş gibi yaşamaya çalıştığımız bu hayatta, yaşadıklarımızın üzerinden bir süre geçtikten sonra olan biteni anlatmaya kalkarsak ne olur acaba? Orta yaşlarımızda çocukluğumuzun hikâyesini anlatsak meselâ, anlatmakla da kalmayıp yazsak – ki Randall'a göre “... çoğumuz düşündüklerimizi keşfetmek için yazarız”⁷; zira ancak başka birine anlatığımız zaman tam olarak ne hissettiğimizi duyarız⁸ – bugün andığımız geçmiş tıpkı eskiden olduğu gibi midir? Öyle olmak zorunda mıdır? Gerçekten de, bugün anlatılan bir geçmiş hikâyesi ne söyler bize? Geçmişe sadık kalır mı anlatan? Yani geçmişini sabitlemek midir anlatı(cı)nın derdi; değilse eğer, nedir?

Bugün ve burada, geçmişini ve orayı anlatmak, iki meseleyi açıklamayı gerektirir. Bunlardan ilki, yıllar sonra bugünün koşullarından, yaşanmışlığından, duygu dünyasından anlatılan geçmişin, artık geçmiş olmadığı gerçeğidir; geçmiş, bugündür bugünün ayrılmaz bir parçası olarak ve hem de yeni anlamlar taşıyarak! Diğer mesele ise bugüne ulaşan geçmişin, şimdinin türlü çeşit halleriyle ilişkilenecek içeriğinin, anlatılan ve/ya saklananların, kullanılan kelimelerin değişmesi ve vurguların yer değiştirmesi ihtimalidir. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde de anlatıcı/yazar, geçmişine bugününden bakmakta; bununla beraber, hatırlanan geçmiş bugünün hallerine bürünüp değişmektedir. Metin içindeki parantez içi cümleler, Tezer Özlü'nün geçmiş ve bugün arasında dolaştığının, dolayısıyla iki kesin ve birbirinden uzak zaman dilimi arasındaki kalın çizgiyi nasıl da bulanıklaştırdığının seyredildiği yerlerdir. Bunni'nin somyasından hastanelerin sessiz odalarındaki yataklara taşır bir parantez içi bazen; bazen de eski bir mahallenin karanlık bulvarlarından, çöplü sokaklarından geçmişini ölen bir kadının öyküsüne yürütür: “... Evimizin önünde yol olmayışı beni üzüyor. Bulvarlarda oturabilenleri kıskanıyorum. **Şimdilerde** kimseyi ve hiçbir bulvarı, hiçbir evi kıskanmıyorum. Her yerde kalabilirim. Ama o bizim, önünü gecekonduların kapattığı evimizde bir gece bile oturamam... Ölen bir evde uyuyabilir misiniz? O yıllar öldü...”⁸

Beatriz Sarlo geçmişini hatırlamak ve hatırladığını anlatmak üzerine yazarken, bir deneyimi görünür kılmak için bir beden, bir sesin ve geçmişin sahnesinde bir öznenin gerçekten var olması gerektiğine işaret eder.⁹ Anlatılanın ses(ler)i, beden(ler)i, deneyimleyen(ler)i vardır; “[d]eneyim anlatısı bedene ve sese, geçmişin sahnesinde öznenin gerçekten mevcut olmasına bağlıdır”¹⁰. Geçmişten konuşan Tezer Özlü anımsadığını anlatmaya her başladığında üzerine konuştuğu da, geçmiş değildir sadece. Tezer Özlü, *Çocukluğun Soğuk*

Geceleri'ndeki o küçük kıızı, genç kadını, *kendisini* yazarken kendi hayat deneyimine özgü bir ses bulur; bu sesle konuşur; parantez açar/kapatır; bağırır: “*Tabii bağırıyordum, çünkü beni duymanızı istiyordum!*”¹¹ Bu parantezlerin içinde ve/ya dışında dolanırken, kendi çıplak, savunmasız ve *küçük* deneyimlerini bilinir kılmaya *değer* bularak konuşan bir kadının sesidir duyulan; ses, *kadınlıktan, arzulardan, cinsellikten, intihardan, depresyondan, hastalık ve ölümden* konuşur. Acılar, doyumlar, hastalıklar yaşamış bir bedendir anlatılan; isteği, itirazı olan bir sestir kadının. Sesiyle, bedeniyle bir kadın öznenin sıkıntılı var oluşunu hikâyeler bize Tezer Özlü.

Beatriz Sarlo'nun dediği üzere, “*anlatmadan deneyim de olmaz*”; çünkü, deneyim yaşandığı andan itibaren bir “*yinelenemezlik*” ve kaybolma tehdidi altındadır.¹² Oysa, anlatıldıkça yeniden ve yeniden var olan, hayatı dolanmaya başlayan deneyim kendi zamansallığını da yaratır; deneyim her yinelemede değişir ve her yeni anlatımda bir kez daha güncelleşir.¹³ Ancak “[s]öze dökmek suskun deneyimi azat eder, *doğrudanlıktan ya da unutulmaktan kurtarır ve onu iletilebilir, yani herkesin yapar*”.¹⁴ Artık herkesin olan bu kadın hikâyesi, yaşadıklarına sahip çıkan, hayatı ve bedeni üzerine *kendi* sözlerini söyleyen bu kadının hikâyesi, kadınların ancak “*belli bir toplumsallıkta kendisine verilen değerleri benimseyerek var olabil[ceği]*”¹⁵ fikrinde onulmaz bir gedik açar. Sıkıntılı bir var oluşun anlatısı, sıkıntısız(mış)ca(sına) kendini yeniden üreten bir baskılama rejiminin sekteye uğratıldığının işaretidir sanki.

Anlatıldıkça *herkesin* olan, başkalarına ulaşan *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, bir kadının kendi hayat hikâyesini yalnızlıktan, unutulmaktan ve sadece kendisinin olmaktan kurtardığıdır. Şımarık bir kadının can sıkıntısının ya da bir prensesin kederinin yazıya dönmesinden – kaldı ki; gam, keder, can sıkıntısı hayata dairdir, yazılmaz değildir! – başka bir söz söyler soğuk gecelerin hikâyesi. Bir kadının kendi hayatına dair yazmasının ve bunu tekrarlardan aşınmış erkek bir dilin dışına çıkararak yapmasının bizzat kendisi azat edici bir eylemdir; hem yazan kadını ve hem de onun deneyimlerini özgürleştiren, yaşananları bireysel bir söylenmenin çok ötesine taşıyan bir eylem... Bu anlatı, tek bir kadının hayat hikâyesi olmaktan çıkmıştır artık; kadının hakkında konuştuğu, yaşadığı toplumsal ilişkilerdir. Yazdıklarında küçük burjuva aile yaşantısına, bir “*öğrenme merkezi*” olarak işleyen tüm yaşama dil çıkaran Özlü, yine de, toplumsal sorunlara çözümler getiren bir aydın olarak başlamaz hiçbir cümlesine. Kendi deneyimidir anlattığı... Hayatı bir hikâyedir Tezer Özlü'nün; bu hikâye de hayatın ta kendisi! Öyle ki; “*yaşanan haliyle bir hayat, anlatılan haliyle bir hayattan ayırlamaz*”.¹⁶

Çocukluğun Soğuk Geceleri, ancak belirli bir biçimde söylendiğinde, yapıldığında ve/ya hissedildiğinde toplumsal kabul görececek sözlerin/hallerin/davranışların/duygulanımların karşısına, egemen burjuva ideolojisini ve onun öngördüğü yapıp etme biçimlerini kesintiye uğratabilecek bir hayat imkânını yerleştirir. İlk yaptığı ise var olanı ifşa etmek olacaktır. Sevgi dolu bir aile kabülü bertaraf edilir hemen: “*Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok gibi. Annem onu erkek olarak hiç sevmediğini her davranışıyla belli ediyor. Bütün küçük burjuvalar gibi, sorumlulukların zorunluluğu ile bağlılar birbirlerine. Her sabah ve her gece öylesine sevgisiz ki*”. Anlatılan aile karabasan gibidir âdeti; bir an evvel kurtulmak istenir: “*Biz üç kardeş de bu evden hemen kopabilmek için büyük çaba harcıyoruz*”. Evin hakim söylemde ona yüklenen tüm olumlu anlamlarının, mutluluğun ya da güvenin çok uzağında bir sıkılma, depresyon, yalnızlık ve umutsuzluk mekânı olarak anlatımı, burjuva ev hayatına sarfedilen öfkeli söylenmelerin, “*gitmek, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek...*” isteğinin, *uzak dünya* hayâllerinin sebebini de açıklar sanki... *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'ne sinen ve yaşanan dünyaya dair hissedilen iç sıkıntısının, hiç geçmeyen kaçıp gitme isteğinin, bir türlü gidilemediği, terk edilemediği için duyulan sürekli ve derin bir acının dönüp geldiği yer; *ağır, bunaltıcı* bir orta sınıf EVİ ve sabahları ev halkını düdüğüyle uyandıran askeri düzen severi bir BABA'dır. Babanın askerlik, disiplin ve iktidarla, aydınlık ve karanlıkla kurduğu ilişki ev içi ilişkilerin mutsuzluğu, sıkıcılığı ve karanlığıyla, *sevgisiz gece ve gündüzlerle* birleşmiştir: “*Hol taş. Karanlık. Odalar ve mutfak buraya açılıyor. Yemekleri de burada yiyoruz. Babam, fazla elektrik yakılmasın diye ampüllerin karanlık ile aydınlık arasında ışık verenlerini seçiyor. Kimsenin olmadığı bir yerde ışık yanarsa çok öfkeleniyor*”. Ev, karanlıktır; ancak BABA istediğinde aydınlanır; babanın isteğiyle aydınlanan ev, kadının yaşamak istediği yer değildir! Nurdan Gürbilek'in de belirttiği üzere, böyle bir evi, “*... evin hiçbir biçimini sevmez Tezer Özlü*”.¹⁷ EV'den kaçıp kurtulma duygusu da – aile evinden kaçıp kurtulduğunda bile! – devam eder bu sebeple: “*Pazar günleri... Şimdilerde... Sokak aralarından geçerken... gözüme pijamalı aile babaları ilişirse, kışın, yağmurlu gri günlerde tüten soba bacalarına ilişirse gözlerim... evlerin pencere camları buharlaşmışsa... odaların içine asılmış çamaşır görürsem... bulutlar ıslak kiremitlere yakınsa, yağmur çiseliyorsa, radyolardan naklen futbol maçları yayımlanıyorsa, tartışan insanların sesleri sokaklara dek yansiyorsa, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek..... isterim hep*”. Ama terk edildiğinde de, “[b]ireylerin yaşam öyküleri bakımından, kuvvetle hissedilen duyguyla ve kişisel anlamla çevrelenen dönüm noktası olaylar,

belki başka hiçbir yerde olmadığı kadar sıklıkla ev bağlamında meydana gel[diğinden]¹⁸ olsa gerek EV, metindeki sesin hep bir kez daha gitmek için geri döndüğü bir başlangıçtır.

Tezer Özlü, “okuldan [da] kaçmak ister, çünkü okul karanlık bir kilisedir. Okulda öğretilen birçok yalan, gerçek yaşamda hiçbir zaman gerekmeyecektir”.¹⁹ Okul tekdüze, sıkıcı, bunaltıcı bir kıskacıdır: “Can sıkıcı, küçük burjuva, memur evimin yanına bir de karanlık, kara, ortaçağımsı, Hıristiyan, sözlerin yönettiği bir lise ekleniyor. Dokuz yılını geçirmek zorunda kaldım bu okulda... Bu okuldan bugün bile kaçırım. Okula çıkan sokaklardan bir daha hiç geçmedim”.²⁰ Gerçeğin yerini düş alır sonra: “Bulutları dağıtmak, güneşi avuçlamak, çocuklarla tepelerde koşmak, ağaçları, rüzgârı, güneşi, yağmuru, insanları onlarla birlikte yaşamak istiyorum”. Böyle bir hayatın ancak korunaklı küçük burjuva hayatlara sırtını dönerek, evleri, okulları, şifa/akıl dağıtanları ve tüm bu disiplinci kurumların kuşattığı ilişkileri bırakıp giderek yaşanacağını bilir Tezer Özlü; hayat sokaktadır; ev, okul ya da hastanede değil... sokakta: “Yaşam yalnızca sokaklarda. Bir canlılık var sokaklarda. Güzel olan, gerçek olan, kentlin insanları, kalabalık, dış dünya. Dış dünyanın insanın kulaklarına varan uğultusu. Diğer ülkeleri aşan, batıda bir okyanusa, doğuda başka bir okyanusa varan uğultu”.

Nurdan Gürbilek, Tezer Özlü’nün yaşadıklarından bir an önce kurtulmak, hayatının bir kısmını geride bırakmak ve özgür olmak için “açık sözlü, düz, net, doğrudan... dolaysız ve çıplak [bir] dil[le]”²¹ yazdığını söyler. Kısa cümleler, acelesindedir; daha bulutlar dağıtılacak; güneş avuçlanacak; çocuklarla tepelerde koşulacaktır. Fakat, hayâl ettiği uzağa varamaz Tezer Özlü. *Çocukluğun Soğuk Geceleri* devam eder. Çocukluk günleri uzakta kalsa da, evden ayrılrsa da, “dolmuşu biner gibi evlenip, iner gibi boşan[sa da]”, başka ülkelere gitse ve başka adamlarla beraber olsa da... soğuk geceler hep orada bir yerdedir. Hem zaten sürekli hatırladığından nasıl uzaklaşır ki insan?

Sürekli hatırladığına, geçmişine ölü muamelesi yapan bir kadın Tezer Özlü: “Hiç düşündünüz mü? Ölen bir insanı gerçekten bir kez daha görebilir misiniz? Ölen bir okula gidebilir misiniz? Ölen bir evde uyuyabilir misiniz? O yıllar öldü”. Ama bu ölü(ler), okul/ev/geçmiş yıllar bir türlü öte dünyaya defnedilemez sanki... Zamanında “güzel bir ölü gövdeyle” kapatamadığı, bitmeyen bir hesap gibi... *Öç almak istediği insanlar, karşı çıkmak istediği evler, koltuklar, halılar, müzikler, öğretmenler... karşı çıkmak istediği kurallar* orada durdukça, ölüm ve/ya ölü olan da peşini bırakmaz Tezer Özlü’nün; tıpkı onu hep takip eden intihar düşüncesi ya da gitme/kaçma/terk etme arzusu gibi. İntihar edemiyorsa eğer, kaçıp gidemiyorsa buralardan; ölümlerle yaşamaya, ölümle kol kola gezmeye mahkûm eder kendisini. “Hiçbir yerde yaşamama[k]”²² dediği böyle bir şey olabilir mi? Arada... Ölümle yaşamın arasında... Tezer Özlü galiba hep aradaydı. Onun yaşındakiler sırtını devlete dönüp yüzlerini güzel bir hayâle çevirirken; o, sırtını döndüğü tüm o can sıkıcı, küçük burjuva hayata karşılık hayâl ettiği, yüzünü döneceği ve başını alıp gideceği bir yeri bulamadı belki de. Belki sırtını döndüğü yere, geçmişe bu kadar saplanmasının ve hep orada oyalanmasının bir sebebi de budur... O, kendine bir yarın bulamamıştır... Üstelik 70’li yıllarda, Türkiye’de... çoğu insanın sonsuz hayâlleri ve devrimci türküleri varken...

Tezer Özlü’nün Sesinde Başka Bir İmkân Aramak

Ama gittiği bir yer vardır Tezer Özlü’nün: Yazmak! Yazar olduğunu, yazmakta olduğunu hissettirmeden yazar o. Mesafe yoktur okuyan ve yazan arasında. Sanki *Çocukluğun Soğuk Geceleri*’ni de kendine yazmış gibidir; sadece kendisine: “Tezer Özlü’nün cümleleri, anneden babadan kaçırılmış, kilit altında tutulan bir hatıra defterine gizlice düşülmüş, onlara inat büyük bir açık sözlülükle yazıya dökülmüş notlar gibidir”.²³ *Çocukluğun Soğuk Geceleri*’nde gösterişe, uzun cümlelere yer yoktur hiç.

Tezer Özlü kendisiyle konuşur gibi yazdığı bu “dolaysız ve çıplak”²⁴ metinde, kendini yazar; kadınlar hakkında yazar. Böyle bir yazma hali, Hélène Cixous’un kadınlara yazmaları için gönderdiği çağrıyla takip etmekte gibidir: “... Niye yazmıyorsun? Yaz! Yazmak, senin için; sen, senin içinsin; bedenin senin; onu al! Şimdiye kadar neden yazmadığını biliyorum. (Ve ben yirmi sekiz yaşından önce yazmadım.) Çünkü yazmak çok yüksekte, çok yüce bir şey senin için; o sadece önemlilere hak görülür, ‘önemli adamlar’a; ve bu da sana ‘ahmakça’ gelir”.²⁵ Cixous, kadınlar kendilerini yazmalı; kadınlar hakkında yazmalı ve diğer kadınları da yazmaya çağırmalı, der. Hem bedenlerinden ve hem de yazmaktan şiddetle uzaklaştırılan kadınları bir kadın olarak yazmaya, kendilerini metnin, dünyanın ve tarihin içine koymaya çağırır.²⁶

Cixous’un tariflediği *kadınca yazma*²⁷ imkânının sınırlarında dolaşan Tezer Özlü de yazdığı metnin içindedir hep. Çocukluğuna, ölme isteğine, kadınlığına, cinselliğine, hastalığına dair konuşan cesur bir anlatıcıdır. Kendine anlatır; kendini anlatır; kendisiyle hesaplaşır. Kadın karakterin sınırları, yine karakterin kendisinde bitmektedir. Hikâyenin anlatıcısı, olayları dışarıdan gören/bilen üçüncü bir tekil şahıs değildir;

aksine, kendi içine dönen ve anlatırken yaşadıklarının sorumluluğunu yüklenen birinci tekil şahıs diliyle konuşur anlatan. Diyaloglara, başkasının sözlerine ihtiyaç duymaz. İçine, kendi deneyimine dönen ve olan biteni yalnızca kendine hatırlatmak istercesine anlatan Tezer Özlü, başkalarının onun için ne düşündüğüne ya da ne söylediğine de başvurmaz; dünyayı, ilişkileri ve kendisini nasıl gördüğüne dair hareket noktasını yine kendisi olarak belirler. Leylâ Erbil'in Tezer Özlü üzerine yazarken sorduğu “*Kendine de, kendi gövdesinden ayrılıp, uçup ta yukarıdan baktığı olmamış mıdır?*”²⁸ sorusuna cevaben, “Olmaz mı; elbette olmuştur!” dercesine kendi hayatına başka bir görgü tanığını dahil etmeden yazar. Kendi bedeni, duyguları ve hayat alanı için(d)e dolanan kendini yine kendine anlatan, hayat deneyimine özgü böyle bir sesle yazan/konuşan/bağırın, yazarken tutarsız bir zaman çizgisinde sıçrayarak ilerleyen Tezer Özlü, sadece toplumsal olana dair sözler söylemez; sözüyle, söz söyleme biçimiyle, birbirini takip eden ama niye birbirini takip ettiğinin sırrını hemen vermeyen cümleleriyle bir kadın dilinin imkânına da işaret eder.

Luce Irigaray kadın olarak konuşma ve işitilmenin zorlukları üzerine yazarken şöyle der: “*Kadınlar ataerkil dilsel düzen tarafından dışlandı ve yok sayıldı. Bu yüzden hem kadın olup hem de tutarlı ve akılcı tarzda konuşmak mümkün değildir.*”²⁹ Irigaray, tutarlılığın ataerkil düzene özgü biçimine gönderme yapmaktadır; bahsi geçen akıl da, kendisine tüm bir dünyayı ve dünyevi ilişkileri düzenleme yetkisi atfedilen erkek akıldır. Julia Kristeva da egemen iletişim biçimlerini paramparça etmek ve erkek egemen dilin anlamlarının altını oyabilmek için, kadınları parçalı, tutarsız ama kışkırtıcı bir dille yazmaya çağırır. Ona göre ancak bu dil, erkek egemen dilde bir yadırgama ve afallama yaratabilir; erkek aklının egemen olduğu anlatma biçimlerini parçalayabilir.³⁰ Tezer Özlü'nün parçalı ve tutarsız dili de, yadırganır önce; yadırgattığı ölçüde, var olan anlatım biçimlerini zora/zarara sokar. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nin bu parçalı ve tutarsız dilinde hayat bulan kadın, genel geçer ve herkese nasip olduğu varsayılan tutarlı düşünce ve davranışlardan, baskın/hakim akıldan yoksundur. Tezer Özlü bu dünyanın içinde kendine bir yer, bir anlam, bir geçerlilik bulamamaktadır. Konuşsa işitilmez; onun işittiklerini başka kimse işitmez: “*Çevredeki tüm sesleri duydum... Hastanelerin sessiz gecelerinde bile ilerideki çocuk kliniklerinden gelen çığlıkları işitip uyuyamadım.*”

Tezer Özlü, çocukluğundan başlayarak anlattığı hayat öyküsünü içine düştüğü derin bir yarıktan yazmaktadır sanki. Bu yarıktan bize ulaşan hikâyede durmadan aile evinden gitmek isteyen küçük kızın, okulun yeknesak düzeninden bunalan genç kadının, kliniğe kapatılmak istemeyen deli kadının, saatlerce uyumayan, denizlerde, kumsallarda, rüzgârda, yağmurda, yeryüzünde ve gökyüzünde, bulutlarda dolaşan bir kadının cesur kelimeleri, “*küçük dünyanız*”ın keskin sınırları dışında, başka bir yerde, başka türlü çalışan bir aklın imkânını göstermez mi bize? Ve bu kadının hissettiği “*nefret, öfke ya da en azından düş kırıklığı*” bir ülkenin, bir toplumun hakim iletişim biçimlerini tarumar etmeye yetmez mi?³¹

Tezer Özlü'nün sözüyle, üzerine söylenecek başka ne var ki diye: “*Bir haykırış! Küçük dünyanız sizin olsun. Bir haykırış!*”

Bu metnin ilk hali, 20-21 Ekim 2011 tarihlerinde Kadir Has Üniversitesi tarafından “Modern Türk Edebiyatı Konferansları I: Tezer Özlü” başlığıyla düzenlenen konferansta sunulmuştur.

² Aksi belirtilmedikçe metinde yer alan alıntılar, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'ndendir; Tezer Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

³ Leylâ Erbil (der.) *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 60.

⁴ Ferit Edgü'den akt. Sırma Köksal, “Duyulmak için bağırın biri”, *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde (der. Sezer Duru) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 128.

⁵ Leylâ Erbil, “Bir romanı okurken: Çocukluğun Soğuk Geceleri”, *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde (der. Sezer Duru) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 30-31.

⁶ Jean-Paul Sartre'dan akt. William L. Randall, *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler: Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Ayrıntı, 1999, s. 11.

⁷ *A.g.e.*, s. 68.

⁸ Alıntıda vurgu bize aittir.

⁹ Beatriz Sarlo, *Geçmiş Zaman: Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*, İstanbul: Metis, 2012, s.21.

¹⁰ *A.g.e.*, s.21.

¹¹ Tezer Özlü'nün bu sözlerini aktaran Ferit Edgü'dür; ondan akt.ise Sırma Köksal, “Duyulmak için bağırın biri”, *a.g.e.*, s. 128.

¹² Beatriz Sarlo, *Geçmiş Zaman: Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*, *a.g.e.*, s. 21.

¹³ *A.g.e.*, s.21.

¹⁴ *A.g.e.*, s.21; alıntıda vurgu yazara aittir.

¹⁵ Nurcan Bayraktar, “Kadın bildungsları: “Okusun da büyüsün ninni””, *Kadınlar Dile Gelince: Küçük Hanımefendi'nin Edebiyat Atölyesi* içinde (der. Aslı Güneş) İstanbul: Amargi, 2009, s. 22.

¹⁶ Jerome Bruner'den akt. William L. Randall, *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler: Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁷ Nurdan Gürbilek, “Memur çocukları, ev ödevleri, pazar öğledensonraları”, *Ev Ödevi* içinde (der. Nurdan Gürbilek) İstanbul: Metis, 2004, s. 64.

¹⁸ Deborah Lupton, *Dişgusal Yaşantı: Sosyo-Kültürel Yaşantı*, İstanbul: Ayrıntı, 2002, s. 233.

¹⁹ Tezer Özlü, “Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim”, *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde, s. 145.

²⁰ Tezer Özlü, *Kalanlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 46-47.

²¹ Nurdan Gürbilek, “Memur çocukları, ev ödevleri, pazar öğledensonraları”, *a.g.e.*, s. 68.

²² Tezer Özlü, *Kalanlar*, *a.g.e.*, s. 47.

²³ Nurdan Gürbilek, “Memur çocukları, ev ödevleri, pazar öğledensonraları”, *a.g.e.*, s. 68.

²⁴ *A.g.e.*, s. 68.

²⁵ Hélène Cixous, ‘The Laugh of the Medusa’, *Signs*, 1976: 1 (4): 876.

²⁶ *A.g.e.*, s. 875.

²⁷ Psikanalitik Fransız Feminizmi literatüründeki ‘écriture féminine’ tartışmasını ‘kadınca yazma(k)’ olarak çevirdik.

²⁸ Leylâ Erbil (der.) *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*, *a.g.e.*, s. 16.

²⁹ Luce Irigaray, *Ben Sen Biz: Farklılık Kültürüne Doğru* (çev. Sabri Büyükdüvenci ve Nilgün Tural) Ankara: İmge Kitabevi, 2006, s. 18.

³⁰ Kristeva'dan aktaran Jale Parla, ‘Kadın eleştirisi neyi gerçekleştirdi?’, *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet* içinde (der. Sibel Irzık ve Jale Parla) İstanbul: İletişim, 2004, s. 32.

³¹ Birgitte Huitfeldt Midttun, “Crossing the Borders: An Interview with Julia Kristeva”, *Hypatia*, 2006, 21 (4): 168.

Kaynakça

Bayraktar, Nurcan. “Kadın bildungsları: “Okusun da büyüsün ninni”.” *Kadınlar Dile Gelince: Küçük Hanımefendi'nin Edebiyat Atölyesi* içinde, der. Aslı Güneş, İstanbul: Amargi, 2009.

Cixous, Hélène. “The Laugh of the Medusa.” *Signs*, 1976: 1 (4).

- Erbil, Leylâ. "Bir romanı okurken: Çocukluğun Soğuk Geceleri." *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde, der. Sezer Duru, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Erbil, Leylâ (der.). *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Gürbilek, Nurdan. "Memur çocukları, ev ödevleri, pazar öğledensonoraları." *Ev Ödevi* içinde, der. Nurdan Gürbilek, İstanbul: Metis, 2004.
- Irigaray, Luce. *Ben Sen Biz: Farklılık Kültürüne Doğru* (çev. Sabri Büyükdüvenci ve Nilgün Tatal). Ankara: İmge Kitabevi, 2006.
- Köksal, Sırma. "Duyulmak için bağırın biri." *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde, der. Sezer Duru, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Lupton, Deborah. *Duygusal Yaşantı: Sosyo-Kültürel Yaşantı*. İstanbul: Ayrıntı, 2002.
- Midttun, Birgitte Huitfeldt. "Crossing the Borders: An Interview with Julia Kristeva." *Hypatia*, 2006, 21 (4).
- Özlü, Tezer. "Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim." *Tezer Özlü'ye Armağan* içinde, der. Sezer Duru, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Özlü, Tezer. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Özlü, Tezer. *Kalanlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Parla, Jale. "Kadın eleştirisi neyi gerçekleştirdi?" *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet* içinde, der. Sibel Irzık ve Jale Parla, ss. 179-200. İstanbul: İletişim, 2004.
- Randall, William L. *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler: Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ayrıntı, 1999.
- Sarlo, Beatriz. *Geçmiş Zaman: Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*. İstanbul: Metis, 2012.